

Hvor går lokalhistorien hen?

Udviklingen set fra lokalarkivverdenen

Af *Jørgen Dieckmann Rasmussen*, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, fmd. for SLA

Vi er næsten lige trådt ind i et nyt årti, og så er det blevet tid til at gnide glaskuglen igen. Det er den blevet før og vil utvivlsomt blive igen.

Forsøg på at kigge ind i fremtiden kan være meget spændende, selv om en senere tid ofte må erkende, at profeterne ikke fik ret. Ikke mindst i en brydningstid som nu er det både fristende og nødvendigt at overveje den fremtidige udvikling. Der stilles spørgsmål til institutioners og foreningers berettigelse og virke. Noget forsvinder, mens gammelt i andre tilfælde bliver til nyt.

For nu at vende tilbage til årsmødetemaet må det indledningsvis erkendes, at det er et meget omfattende emne, der er blevet taget op til diskussion. »Hvor går lokalhistorien hen?« Det kan der være mange indfaldsvinkler til. Man kan tage et forskningsmæssigt aspekt op, man kan anskue spørgsmålet fra en organisatorisk synsvinkel og så videre. Men man kan også spørge, hvilken fremtid lokalhistorien skal udfolde sig i. For slet ikke at nævne spørgsmålet: Hvad er lokalhistorie? I nogle af de papirer, der er omdelt her til repræsentantmødet, bruges f.eks. udtrykket »egentlig lokalhistorie«. Hvad er forskellen på dét og lokalhistorie – det kunne være nok så interessant at få belyst.

Som temaet er formuleret, kan man let komme langt omkring. Den aftalte arbejdsdeling er imidlertid den, at jeg skal koncentrere mig om udviklingen på lokalarkivområdet.

Udviklingen i 1970erne og 1980erne

Set i bakspejlet må man nok konstatere, at især museums- og lokalarkivområdet har op-

levet en gevaldig vækst i de seneste to årtier. I løbet af meget kort tid er Danmark blevet dækket med museer, så vor materielle kulturarv sikres systematisk bevaring for eftertiden. Jeg skal ikke komme nærmere ind på museumsområdet her, blot beklage, at vi på dette møde ikke får lejlighed til at høre om museernes forventninger til fremtiden.

For lokalarkiverne har 1970erne og 1980erne været en højvækstperiode. Det illustreres nemmest ved antallet af lokalarkiver, som i grove træk kan måles via medlemskaberne af SLA. I 1975 havde sammenslutningen 188 medlemmer, i 1980 275 og i 1985 352 ordinære medlemmer.

Ekspansionen har medført, at der i dag findes ca. 415 lokalarkiver spredt over hele Danmark. Det vil sige mere end ét arkiv i hver kommune. Med forskellige økonomiske og personalemæssige ressourcer arbejder de med at indsamle, registrere og bevare arkivalier m.m. samt med at formidle det indsamlede materiale. Det har de ældste af dem gjort i mere end 50 år.

Nogle hævder, at der er for mange lokalarkiver. Det er der måske. Ihvertfald kan man nok blive enige om, at den nuværende arkivstruktur næppe vil holde i al evighed. Fra SLAs synspunkt er diskussionen om antallet af lokalarkiver mindre væsentlig. Vi er af den opfattelse, at antallet af lokalarkiver vil regulere sig selv. Er der ikke længere grundlag for at opretholde et arkiv, ophører det med at eksistere. Her kommer imidlertid SLAs interesser ind. Det er vores mål at sikre, at lokalarkiverne gennem standardvedtægter garanterer, at det indsamlede materiale vil forblive i offentligt eje og være tilgængeligt.

Fremgangen på lokalarkivområdet afspejles imidlertid i andet end antallet af arkiver.

Lokalarkivernes gennemsnitlige økonomiske ressourcer er øget – og det til trods for økonomisk krise. Det skyldes ikke blot stor privat bevågenhed, men også offentlig, især kommunal, beredvillighed til at øge tilskuddene. Det understreger lokalarkivernes betydning som lokale kulturinstitutioner. Ofte er de tilmed lokalområdets eneste kulturinstitution, placeret præcis dér, hvor folk bor.

Også i arbejdsopgavernes spændvidde er der sket en udvikling, ikke mindst med hensyn til det engagement i kommunearkiverne, som er ved at komme i gang rundt om i landet. Ved udgangen af 1980'erne havde flere kommuner udvidet deres lokalarkivs arbejdsområde til også at omfatte de kommunale arkivalier. Som det vil blive nævnt senere, er det formodentlig kun begyndelsen på en markant nyudvikling i lokalarkiv-verdenen.

Endelig er lokalarkiverne gået igang med forskningen, og SLA forsøger her at stimulere arkivernes begyndende forskningsmæssige anvendelse af samlingerne.

Hvordan bliver fremtiden

Inden jeg går over til at se på lokalarkivernes fremtid, vil jeg spørge mere generelt: Hvad er det så for en fremtid, vi går i møde?

Der skal ikke dvæles ved spørgsmålet i lang tid, men det er nok relevant at anføre nogle centrale elementer. Allerede her fra 1. september 1990 sættes arbejdstiden ned til 37 timer om ugen. Nogle har endda talt om 35 timers-ugen som et mål. Der bliver altså mere fritid. Meget tyder desværre også på færre beskæftigede og øget arbejdsløshed. Flere og flere vil blive omfattet af førtidspensionerings- og/eller efterlønsordninger, og en øget levetid betyder flere ældre. Uddannelsesbehovet vil stige, ikke mindst for personer med begrænset skolegang.

Denne udvikling kan meget let komme til at påvirke arkiverne, bl.a. i formidlingssammenhængen. Nogle taler om 1990'erne som fritidssamfundet. Bliver det begreb en realitet, bliver der ikke blot brug for sportsprægede aktiviteter, men også tilbud af mere kulturel art.

Fremtiden for arkiverne

Også på arkivområdet vil der ske markante ting. Hvis man f.eks. ser på udviklingen indenfor EF, må der fra 1992 siges »kun« at være lokalarkiver i Danmark.

De arkiver, der er, vil få nok at se til. Informationsstrømmen er stor og stadig voksende, og takket være moderne kontorteknik er det ikke blot blevet ekstremt hurtigt for enkeltpersoner at være arkivskabere, men også muligt at få informationerne ud på mange forskellige medier. Arkivarerne bliver ikke arbejdsløse i fremtiden – det bliver snarere et spørgsmål, om ressourcerne er tilstrækkelige til at løse blot en af de fremtidige hovedarbejdsopgaver, den der hedder kassation/bevaring.

Ikke mindst kommunerne har påtrængende arkivproblemer, som skal løses. Også her er det især spørgsmålet kassation/bevaring, der trænger sig på. Mange kommunale arkivalietyperes forskningsværdi er ikke belyst endnu, så alene det er centralt, men også arbejdskrævende. Dertil kommer så de problemer, som kontorautomatiseringen afløder. Kommunerne går i stigende grad over til EDB, og den arkivmæssige håndtering af disse specialproblemer kræver mange ressourcer. Administrative rutiner omlægges og nye strukturer opbygges, hvilket sker uden hensyntagen til de afledte arkivproblemer heraf. En kvalificeret løsning af kommunearkivproblemet kan derfor kun ske lokalt.

Denne opgave bør ideelt set løses sammen med den lokal-arkivfunktion, der allerede findes i den pågældende kommune. Det vil nemlig betyde den bedste udnyttelse af de samlede lokale ressourcer, der er afsat til arkivformål. Det vil samtidig gøre det lettere for brugerne kun at have ét sted at henvende sig lokalt i arkivspørgsmål.

Nogle steder må et eventuelt engagement i kommunearkivet forventes at påvirke eksisterende lokalarkivers organisationsform. F.eks. vil foreningsdrevne arkiver blive nødt til at blive kommunale. Man kan imidlertid også forudse situationer, hvor det ikke vil ske, altså at det foreningsdrevne arkiv ikke vil ændre sin status eller påtage sig kommunearkiv-for-

pligtelsen. SLA arbejder derfor for tiden med alternative løsningsmodeller.

Man må imidlertid også forvente en kraftig vækst i afleveringer af materiale af privat proveniens. Privatpersoner, foreninger, virksomheder og institutioner bliver nemlig i øget omfang bevaringsbevidste. Også afleveringerne af arkivalier af privat proveniens bliver større og større. Dette materiale har sin egen forskningsværdi, men udgør derudover et væsentligt supplement til offentlige arkivalier. Nævnes kan f.eks. arkitektarkivernes byggesager og -tegninger, som ofte er bedre end de kommunale byggesagsarkivalier.

Fotografierne må heller ikke glemmes. De har altid indtaget en central plads i lokalarkivernes arbejde på grund af deres righoldige informationer om lokalsamfundet og dets borgere.

Også i fremtiden vil fotografierne blive en central arkivaliegruppe. Og det er en af de grupper, der vil vokse betragteligt alene derved, at flere og flere »professionelle« fotografier afleverer deres negativer til lokalarkiverne. Det er altså ikke længere 10 stk.s afleveringer, der er tale om, men afleveringer i størrelsesordenen 10.000–30.000, måske endda 50.000 fotografiske optagelser.

Hvad jeg har nævnt indtil nu, er kun en del af arkivproduktionen i fremtiden, men det er tilstrækkeligt til at antyde nogle af de store arkivproblemer, vi står over for. Ikke blot de massive arkivaliemængder udgør et problem. Også de hastige ændringer på kontor- og dataområdet komplicerer situationen.

Ressourcerne på arkivområdet skal udnyttes bedst muligt, og det må ske i et aftalt samarbejde mellem de institutioner, der nu engang findes her i landet til formålet.

Formidling

Deltagerne i DHFs repræsentantmøde må dog formodes at være mere interesseret i at høre om formidlingen af de bevarede arkivalier som lokalhistorie end i at høre om arkivarernes trængsler med kassation og bevaring. Men – ingen formidling uden bevaring.

Generelt set er mine forventninger for

1990erne på dette område, at man vil opleve et øget brug af arkiverne. Centralt står den lokalhistoriske forskning og undervisningssektoren. Adskillige steder stimuleres den lokalhistoriske forskning gennem foredrags- og kursusvirksomhed i tilknytning til arkivet, og man har næppe set afslutningen på udviklingen endnu.

Også på formidlingsområdet er der en række problemer, som bør løses i 1990erne og gerne så hurtigt som muligt. Lokalhistorikerne ved, at det lokale materiale ofte skal suppleres med andet, som regel statsligt kildemateriale. Adskillige lokalarkiver har derfor anskaffet fotokopier og mikrofilm af centrale statslige arkivalier, men økonomien har selvfølgelig været afgørende for tempoet i og omfanget af anskaffelserne. En landsdækkende løsning på kopsispretningsområdet vil ikke blot være til stor hjælp og gavn lokalt, men kan også være med til at tage noget af presset på de statslige arkivers læsesale.

Et andet, måske mere kulturpolitisk aspekt, som bør tages op, er arkivernes åbningstid, ihvertfald hvad angår de arkiver med fastansat personale. Ligesom andre arbejdspladser har arkiverne, lokale såvel som centrale, sværere og sværere ved at fastholde åbningstiden. Det kan medføre, at brugere afskæres fra at komme på arkiv. Mit spørgsmål lyder derfor: Er indskrænket åbningstid et godt kulturtilbud i et kommende fritids-samfund?

Brugen af lokalarkiverne som lokale vidensbanker vil også vokse kraftigt, fordi det bliver stadigt mere almindeligt at inddrage et historisk perspektiv på områder, hvor der tidligere ikke har været brug eller tradition for det. Som eksempel kan nævnes ingeniørfirmaernes flittige brug af arkivernes samlinger i forbindelse med lokalisering og bestemmelse af glemte, og ikke registrerede kemikaliepladser og affaldsdepoter.

Sammenfatning

Som jeg vurderer situationen, står arkivområdet altså overfor et voldsomt arbejdspress, både på det bevarings- og det formidlings-

mæssige område. Det er ikke blot en krævende opgave, men også en stor udfordring. Der vil uden tvivl blive behov for ekstra ressourcer til arkiverne, både personalemæssigt og økonomisk.

Meget kunne imidlertid vindes umiddelbart ved en bedre udnyttelse af de ressourcer, det danske samfund allerede anvender til arkivformål. Et af nøgleordene i den forbindelse er koordination. I en fælles dialog og med gensidig respekt må vi have aftalt en arbejdsfordeling med hensyn til ansvars- og

arbejdsområder. Kopispredning må lette adgangen til centrale, statslige kildegrupper. En ny, vidtforenet arkivstruktur tegner sig således. Selv om en aftalt arbejdsfordeling sikrer et klart overblik over, hvad der findes hvor, vil det uden tvivl være både hensigtsmæssigt og nødvendigt med et lokalisering-instrument. At dette bygger på EDB turde være en selvfølge.

Lokalarkiverne er parate til at medvirke ved løsningen af disse mange påtrængende arkivproblemer.